

Могильник доби раннього заліза на околиці села Розваж Острозького району

Виявлення та дослідження нових пам'яток археології на території Острожчини все ще є доволі перспективним процесом. Хоча планомірних студій не проводиться, але трапляються поодинокі виявлення пам'яток різних культур науковцями та любителями старовини. Так, у 2005 р. спудеєм Національного університету «Острозька академія» Андрієм Бардецьким на південній околиці с. Розваж було відкрито могильник доби раннього заліза. Пам'ятка знаходиться на відстані ста метрів на захід від шосе Острог – с. Оженин. Через неї проходить ґрунтова дорога. Могильник тягнеться вздовж східної сторони яру від його вершини. Площа пам'ятки становить близько 0,30 га. Могильник відноситься до Могилянської групи, яка датується VII ст до н.е. Повторно цей пункт було оглянуто в 2008 р. автором цих рядків. На декількох городах зібрано археологічний матеріал Могилянського типу, який складається з уламків горщиків та мисок. Траплялися й артефакти інших культур у вигляді декількох фрагментів кераміки: маліцької, вельбарської культур, Київської Русі X – початку XI століть.

Відходи кременеобробної індустрії траплялися дуже рідко. Абразивний матеріал репрезентований точильним каменем із сірого середньої зернистості пісковика.

Горщики представлені 21 фрагментом вінчиків та 24 орнаментованими стінками. В колекції 10 вінчиків без орнаменту (Рис. 1, 5,6), два – з потовщеним краєм (Рис. 1, 9), один – із вдавленнями по краю вінець (Рис. 1, 7), з круглими проколами під вінцями (Рис. 1, 9,10) та рядом із конічних вдавлень (Рис. 4, 6). По краю вінчика двох фрагментів – валик із круглими проколами (Рис. 1, 1). На п'ятьох уламках під краєм вінець валики, орнаментовані пальцевими вдавленнями (Рис. 1, 4,8,11).

В колекції дев'ять уламків стінок з гладкими валиками (Рис. 1, 14), а з пальцевими вдавленнями – п'ятнадцять (Рис. 1, 12,13,15-17). Серед підйомного матеріалу два фрагменти петельчастих ручок різної ширини (Рис. 1,18,19). Весь кухонний посуд виготовлений з глиняного тіста з домішками шамоту, зрідка трапляється пісок. Випал одношаровий, середньої якості. Поверхня добре згладжена, світло-сірого, сірого, темно-сірого з відбитками вохри та коричневих відтінків.

Домінуючим на могильнику типом посуду є миски. Серед підйомного матеріалу – 79 фрагментів столового посуду. Зовнішня поверхня мисок

Могильник доби раннього заліза на околиці села Розваж Острозького району

світло-коричнева, сіра з відтінком вохри, а внутрішня – від темно-сірого до чорного. Зрідка трапляються уламки, у яких внутрішня зглажена поверхня сіра з коричневим відтінком. В глиняному тісті домішки шамоту, зрідка простежуються зерна піску різних фракцій.

Серед мисок найбільш характерні конічні з потовщеними вінцями, край яких відтягнутий до середини так, що утворюється Г-подібний профіль. Такий тип мисок, в основному, неорнаментований, або декорований округлими виступами по краю вінець. Зрідка край вінець мисок суцільно покритий такими ж виступами. Зазвичай таких виступів чотири, й вони розміщені навхрест.

Рідше трапляються миски з плавно нахиленими до середини вінцями. Три екземпляри мають вінця від мисок півсферичної форми (Рис. 2, 4). Значний відсоток мисок декорований по краю вінець наліпними виступами (Рис. 3, 1-3,5-8). В колекції по одному фрагменту вінець, орнаментованих під краєм проколами (Рис. 4, 1), косими вдавленнями із внутрішньої сторони (Рис. 2, 2) та два екземпляри з хвилястим краєм вінчиків (Рис. 2, 4). Денця горщиків і мисок представлені 37-ма фрагментами. Вони різних розмірів і форм.

Серед підйомного матеріалу трапився уламок стінки горщика (Рис. 4, 3) культури багатоваликової кераміки II половини XVII-XV ст. до н.е. Зовнішня поверхня черепка жовто-коричнева з цеглистим відтінком, внутрішня сторона – чорна. В структурі глиняної маси високий відсоток піску різних фракцій, випал двошаровий.

Вельбарська культура (II чверть I тис. до н.е) репрезентована крупним фрагментом миски (Рис. 4, 7), зовнішня поверхня плямиста, сіра, темно-сіра, а внутрішня – сіра. В глиняній масі шамот, зрідка простежуються крупинки піску. Випал одношаровий, якісний.

На пам'ятці знайдено три вінчики й чотири орнаментовані стінки горщиків (Рис. 4, 2,4,5) періоду Київської Русі кінця X – поч. XI століття. Кераміка сірого, сіро-коричневого та сіро-бежевого кольору. В тісті незначний відсоток піску. Випал якісний, тришаровий. Плічка орнаментовані щільними й рідкими рядами прямих горизонтальних паралельних ліній.

Про цей могильник свого часу було повідомлено Рівненську філію «Охоронної археологічної служби» НАН України. Ставилось питання про те, щоб землі в межах його площі вивести із сільськогосподарського вжитку, чим забезпечити збереження пам'ятки для подальших досліджень. Поки що цей задум у життя не втілений.

Вперше на території району могильник доби раннього заліза був виявлений 1954 року в західній частині дюнного підвищення у

с. Могиляни під час будівництва школи. В 1957 р. на ньому проводила дослідження експедиція Інституту суспільних наук Академії Наук України під керівництвом Н. Ю. Смішка (м. Львів). Нововиявлена культура отримала назву за найменуванням с. Могиляни. Частина матеріалів з цих розкопок знаходиться в експозиції та фондах Державного історико-культурного заповідника м. Острога [1]. В 1970 р. дослідження цієї ж пам'ятки проводила експедиція Державного Ермітажу під керівництвом К. В. Каспарової [2]. Щоправда, пам'ятка в с. Розваж за своїми розмірами багатократно перевищує могильник у с. Могиляни.

Найближчі пам'ятки з Могилянськими керамічними комплексами було виявлено спільною експедицією Інституту археології НАН України та Нетішинського міського краєзнавчого музею (керівник С. С. Березанська) у 1997-2003 рр. під час розкопок кургану й двох зольників на східних околицях м. Нетішина [3].

Могильник доби раннього заліза в околицях с. Розваж у майбутньому потрібно обов'язково взяти під державну охорону, бо його культурний шар руйнується сільськогосподарською діяльністю населення. Виявлений же підйомний матеріал в комплексі з іншими знайденими пам'ятками може мати важливе значення для з'ясування тих чи інших моментів минувшини населення доби раннього заліза на теренах теперішньої Острожчини.

Література

1. Крушельницька Л. Пам'ятки Могилянського типу // Археологія. – К., 1974. – № 13. – С. 11-24.
2. Каспарова К. Зарубинецький могильник в с. Могиляни на Ровенщині // Археологія. – К., 1973. – №10. – С. 65-72.
3. Самолук В. Пам'ятки типу «Могилян»: проблеми культурно-хронологічної атрибуції // Вісник Нетішинського міського краєзнавчого музею. – 2003-2004. – № 2-3. – С. 135-147; його ж. Зольник Могилянської групи поблизу міста Нетішин // На пошану Софії Станіславівни Березанської. Збірник наукових праць. – К., 2005. – С. 302-319.

Могильник доби раннього заліза на околиці села Розваж Острозького району

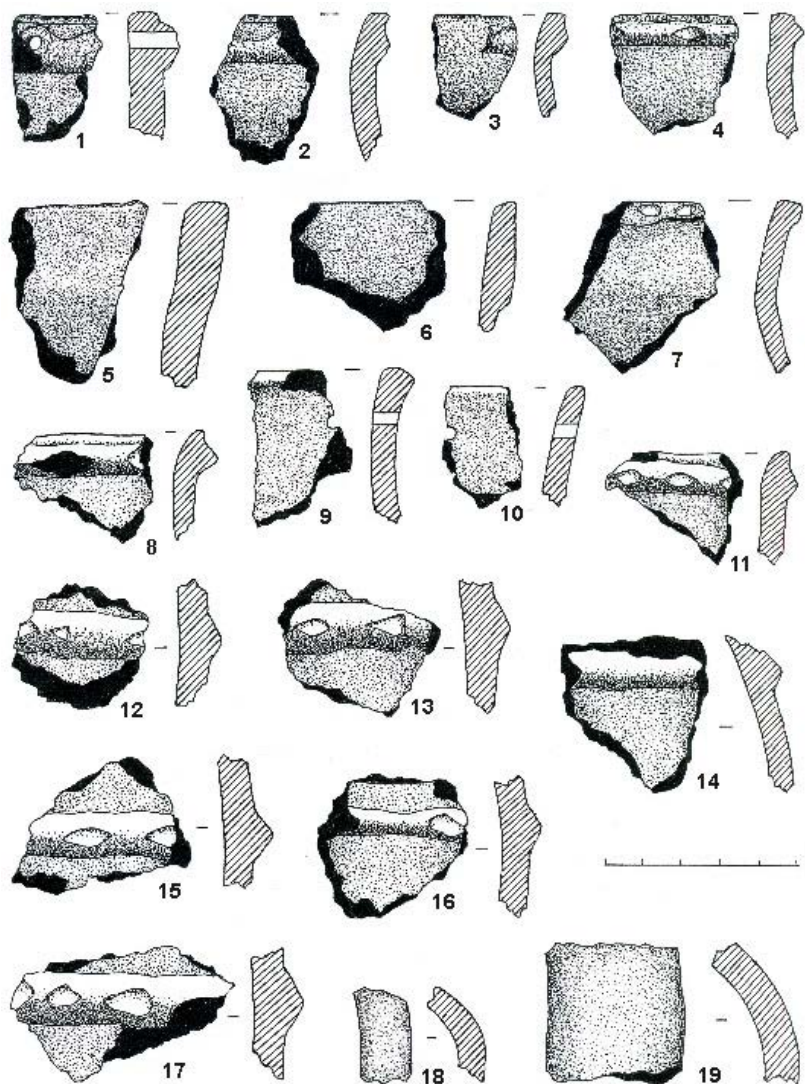

Рис. 1. Могильник доби раннього заліза. Село Розваж, Острозького р-ну.
Кераміка доби раннього заліза

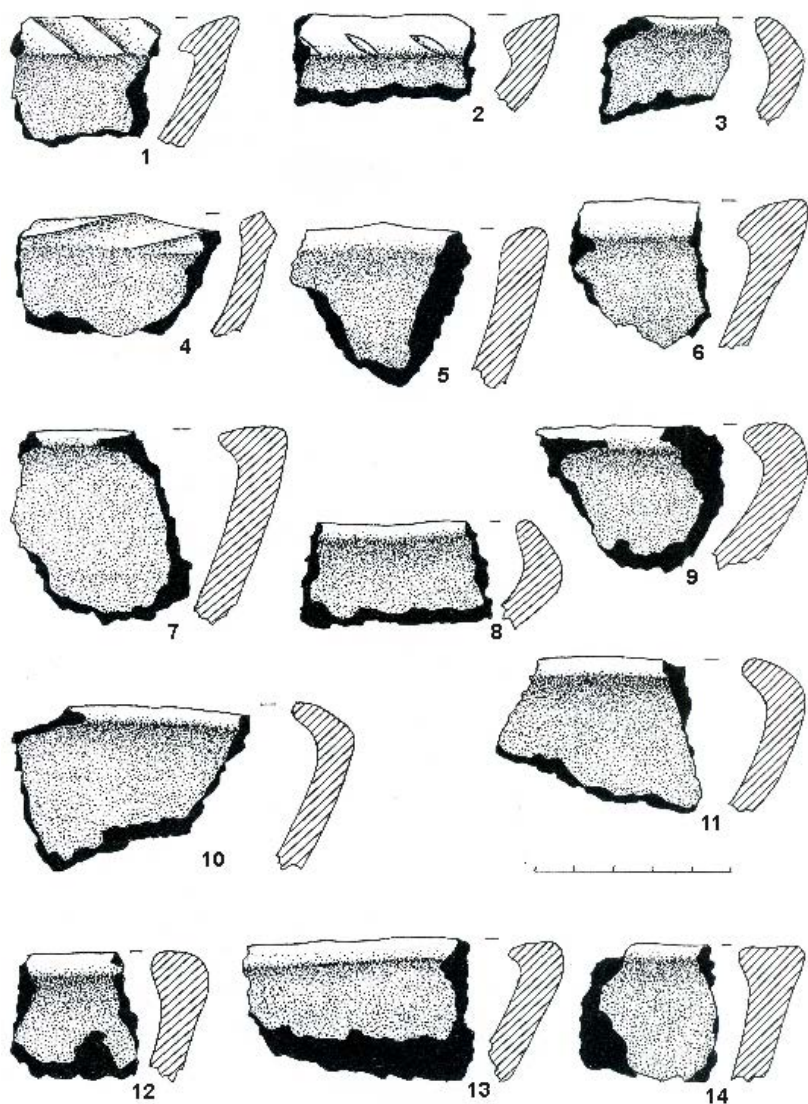

Рис. 2. Могильник доби раннього заліза. Село Розваж, Острозького р-ну.
Кераміка доби раннього заліза

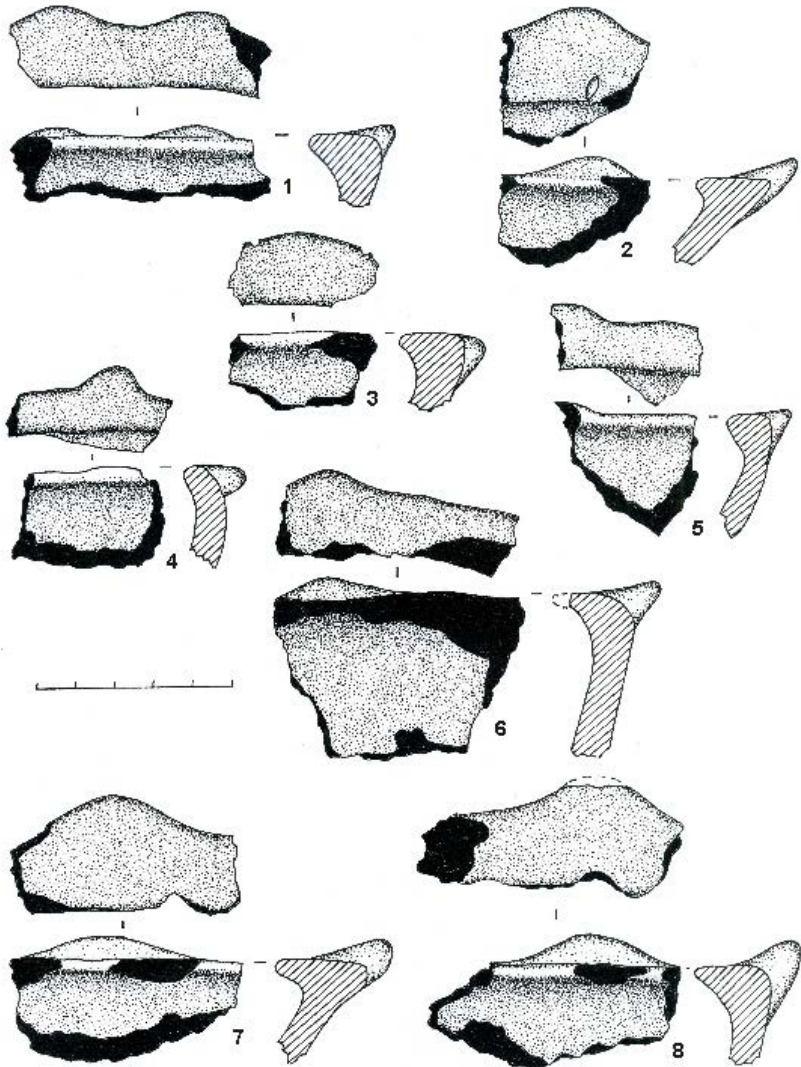

Рис. 3. Могильник доби раннього заліза. Село Розваж, Острозького р-ну.
Кераміка доби раннього заліза

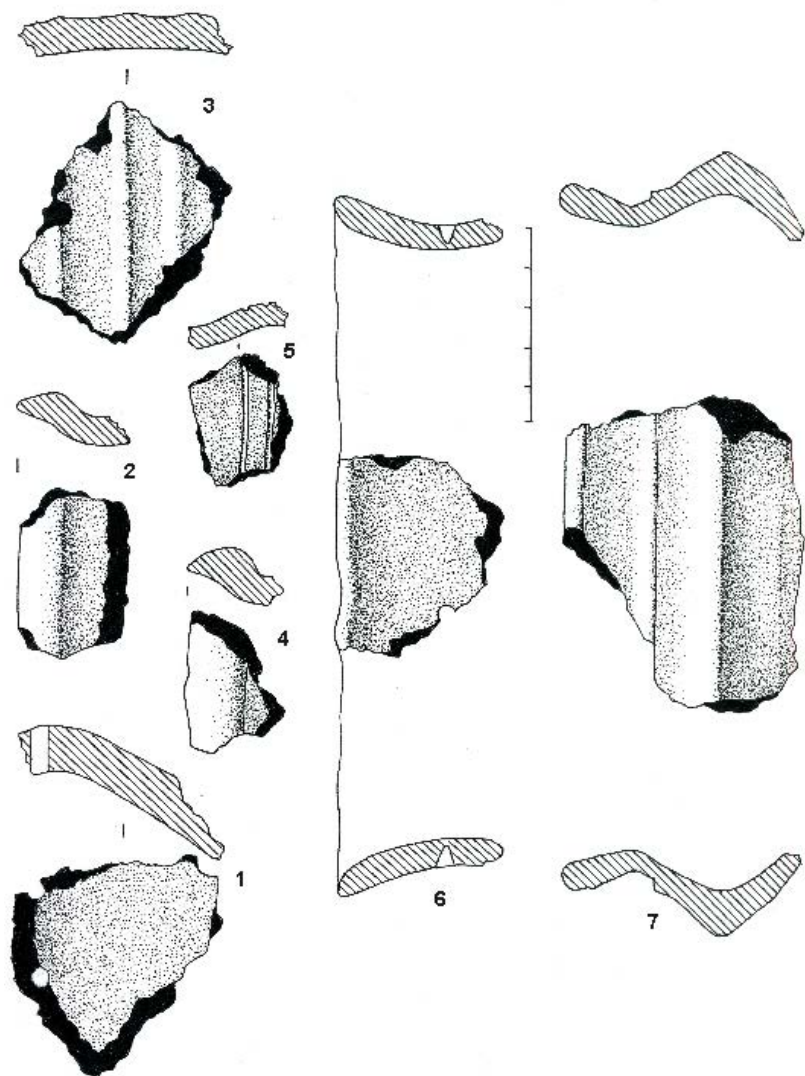

Рис. 4. Могильник доби раннього заліза. Село Розваж, Острозького р-ну.
Кераміка доби раннього заліза та інших археологічних культур